

Organization for Security and Co-operation in Europe
Office for Democratic Institutions and Human Rights

Ul. Miodowa 10
00-251 Varšava, Poljska

Tel: +48 22 520 06 00
Fax: +48 22 520 06 05

E-mail: bpri@odihhr.pl
osce.org/odihhr

Izveštaj sa regionalnog okruglog stola o stanovanju Roma

12.-13. septembar 2012. god.

Zagreb, Hrvatska

O projektu

Projekat pod nazivom „Najbolja iskustva iz prakse za uključenje Roma” (skraćenica na engleskom: BPRI) predstavlja regionalni projekat na području Zapadnog Balkana. Cilj projekta je doprinos uključenju Roma u društvo, u kontekstu preuzetih obaveza u procesu mogućeg pridruženja Evropskoj uniji, kao i obaveza koje proističu iz članstva u OSCE-u. Ovaj projekat finansira Evropska Unija (90%) i države učesnice OSCE-a (10%).

Kao dio OSCE-ovog Akcionog plana za unapređenje položaja Roma i Sinta iz 2003. godine, Dekade uključenja Roma i državnih vladinih strategija za uključenje Roma, vlade, nevladine organizacije i romsko civilno društvo u regiji Zapadnog Balkana zajedno rade na promociji društvenog uključenja Roma i bore se protiv diskriminacije sa kojom se Romi suočavaju.

Generalni Direktorat za proširenje Evropske unije održao je nekoliko konferencija o uključenju Roma na visokom nivou, uključivši sve vlade zemalja regije, a koje su rezultirale nizom zaključaka i obaveza. Vlasti moraju povećati svoje napore i pronaći inovativna rješenja, kako bi Romi zaista imali koristi od tih zaključaka i obaveza. Organizacije civilnog društva, posebno romske nevladine organizacije, moraju nastaviti zagovarati reforme, predlažući rješenja, koja su sveobuhvatnija i podizati nivo svijesti o položaju Roma.

BPRI projekat će podržati ovaj proces, promovirajući inovativne programe i posredujući u procesu ostvarivanja suradnje između vlasti na lokalnom i državnom nivou, nezavisnih institucija i civilnog društva. Stanovanje je jedno od pet područja na kojima će BPRI raditi: 1. učestvovanje u političkom i javnom životu te u donošenju odluka; 2. pristup pravnoj pomoći; 3. poboljšanje životnih uslova; 4. borba protiv diskriminacije i promovisanje vidljivosti za zajednice Roma; i 5. regionalna suradnja.

Ciljevi okruglog stola

Cilj okruglog stola je da podrži vlade i civilna društva na poboljšanju državnih i lokalnih mehanizama za legalizaciju i poboljšanje romskih naselja. Pošto legalizacije i poboljšanje nisu održive opcije u svim naseljima, okrugli stol će takođe naglasiti moguće veze sa inicijativama za razvoj socijalnog stanovanja. Dovodeći stručnjake iz ministarstava i općina koji rade na ovom polju, okrugli stol je imao za cilj da:

- promoviše razmjenu iskustava sa različitim modelima za poboljšanje uslova stanovanja;
- podigne svijest o razvoju socijalnog stanovanja, te realizaciji prava u ovoj oblasti;
- podstakne diskusiju o izazovima za uključenost Roma u oblasti stanovanja.

* Ovaj naziv nije pristrasan u pogledu stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom br.1244/99 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Najbolja iskustva iz prakse za uključenje Roma
Podržano od strane zemalja učesnica u OSCEu

Projekat finansira EU

Primijenjeno od strane

Učesnici

Učesnici okruglog stola su bili predstavnici više od 20 općina, uključujući koordinateure i referente za romska pitanja gdje je primjenjivo, 7 ministarstva odgovorna za izgradnju i prostorno planiranje i/ili prava manjina, suradnike općina, nevladine organizacije i druge stručnjake koji rade na problemima stambenog zbrinjavanja.

Historijat

OSCE-ova radna definicija bespravno izgrađenog naselja glasi: “bilo koje ljudsko naselje u kojem su stambeni objekti izgrađeni bez odgovarajućih dozvola ili stanovnici nemaju zakonsko pravo na korištenje zemljišta.”¹ Pitanje legalizacije bespravno izgrađenih romskih naselja je jedno od najvažnijih pitanja identifikovano u OSCE-ovom *Akcionom planu za poboljšanje situacije Roma i Sinta u području djelovanja OSCEa*.² U većini jurisdikcija u regionu Zapadnog Balkana, legalno prijavljeno mjesto boravka je preduslov za ispunjenje ostalih prava. Romi koji žive u bespravno izgrađenim naseljima nemaju zakonom zaštićeno pravo na pristup i korištenje zemljišta i imovine na kojoj žive, te zbog toga uvijek postoji rizik za njihovu deložaciju. Takođe su suočeni sa teškoćama u pristupu civilnoj registraciji, obrazovanju, i drugim javnim službama. Rješavanje problema naselja i stambenog zbrinjavanja je neophodno za borbu i rješavanje socijalne marginalizacije i isključenosti.

Bespravno izgrađena romska naselja postoje u svim jurisdikcijama regiona Zapadnog Balkana. 2002. godine Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini je utvrdila da postoji oko stotinu bespravno izgrađenih romskih naselja u preko trideset općina, u kojima ukupno živi oko 22.000 ljudi. U Srbiji je procijenjeno da je od ukupno 590 romskih naselja 35% bespravno izgrađenih, dok su dodatnih 35% kombinacija bespravni naselja i naselja koje imaju dozvole.³ Međutim, precizan podatak o broju i uslovima u romskim naseljima nije dostupan u većini jurisdikcija.

Razvoj stanovanja i poboljšanje naselja u romskim zajednicama treba da se obavi u skladu sa 10 osnovnih principa za uključenost Roma, koji između ostalog, uključuju korištenje metoda Europske unije i aktivno učestvovanje Roma.

Sažetak prezentacija

- ❖ Legalizacija (romskih)naselja na papiru i u praksi, gđin. Žarko Hadži-Zafirov, Udruženje mladih makedonskih odvjetnika, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Povećanje bespravne izgradnje tokom posljednja dva desetljeća i problemi sa infrastrukturom su doveli do toga da 2011. godine vlada usvoji Zakon o postupanju sa bespravno izgrađenim objektima. Rok za podnošenje prijave za legalizaciju je bio 6 mjeseci od stupanja Zakona na snagu. Tokom tog perioda (od marta do septembra 2011. godine), dostavljeno je 353.800 zahtjeva za legalizaciju (20% u Skopju).

Uz zahtjev za legalizaciju mora se priložiti uvjerenje o državljanstvu ili kopija lične karte, kao i dokaz o priključcima ili računi za komunalne usluge (struja, voda, itd.). U slučaju da se nemože dostaviti dokaz o priključku na komunalne usluge, podnosilac zahtjeva mora dostaviti izjavu ovjerenu od strane notara kojom potvrđuje da je objekat izgrađen prije stupanja Zakona na snagu.

U općinama sa velikim brojem romskih stanovnika (posebno Šuto Orizari, Štip, Prilep i Kumanovo), dostavljeno je cca. 45.800 zahtjeva (cca. 13% je odobreno). Učestvovanje Roma u procesu legalizacije je vjerovatno spriječeno visokom cijenom geodetskog izvještaja (100 EUR u poređenju

¹ Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, *Izveštaj o bespravno izgrađenim romskim naseljima u Bosni i Hercegovini, 2003, str. 3.* <http://www.osce.org/node/14860>.

² OSCE-ov Akcioni plan za poboljšanje situacije Roma i Sinta u području djelovanja OSCE-a. <http://www.osce.org/odhr/17554>.

³ Smjernice za Poboljšanje legalizacije bespravno izgrađenih romskih naselja <http://www.romadecade.org/files/downloads/14th%20ISC/Guidelines%20ISC%204-5%20Sept%2008%20Macura.pdf>.

* Ovaj naziv nije pristrasan u pogledu stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom br.1244/99 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija i Mišljenjem Međunarodnog suda za pravdu o proglašenju nezavisnosti Kosova

sa prosječnim iznosom socijalne pomoći od 25 EUR mjesečno), neregulirani pravno-imovinski odnosi i nedostatak ostale dokumentacije (npr. računa za komunalne usluge).

- ❖ Omogućavanje integracije Roma kroz stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih, gđin. Marko Čanović, pomoćnik ministra, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Vlada Republike Crne Gore

Vlada Crne Gore trenutno radi na nacrtu Zakona o socijalnom stanovanju – javna debata je u toku te se treba nadati da će se Zakon izglasati nakon izbora 14. oktobra. Korisnici socijalnog stanovanja su osobe koje ne mogu priuštiti stanovanje po tržišnim cijenama. Međutim, u toku je i diskusija da li Romi treba da budu uključeni u Zakon kao specifična ciljna grupa. Socijalno stanovanje nije nova inicijativa u Crnoj Gori, ali nacrt Zakona cilja da pruži jači pravni okvir i pravila.

Pored izgradnje novih stambenih jedinica za socijalno stanovanje, nacrt Zakona takođe određuje druge mjere kao što je subвенicija za kupovinu stanova, davanje u podzakup po nižim cijenama, dugoročni kredit za zadruge ili javno-privatna partnerstva, itd.

Razvoj nacionalnih i lokalnih programa za socijalno stanovanje predloženi su kao metoda za planiranje budžetnih sredstava. Nacrt Zakona predviđa uspostavljanje stambenih agencija koje bi održavale socijalne stambene jedinice, definisale kriterije, itd. Nekoliko općina će uspjeti uspostaviti zajedničku stambenu agenciju.

Crna Gora takođe učestvuje u Sarajevskom procesu koji je počeo 2005. godine. Vlada je predložila projekat za naselje Konik u Podgorici, uključujući 90 stambenih jedinica.

Uspostavljena je banka za stambenu štednju u suradnji sa Italijom. Ljudi će moći štediti određeni vremenski period, a zatim dobiti zajam sa niskom kamatom za kupovinu ili opremanje stambene jedinice. Ova vrsta inovativnog rješenja je neophodna jer su ljudima potrebne 2,5 prosječne plate da kupe 1m² u Crnoj Gori. Većina ljudi ne može priuštiti zajmove po tržišnoj cijeni. Do danas je socijalno stambeno zbrinjavanje omogućeno za 430 porodica (1.100 osoba).

Vlada Crne Gore je takođe aktivna na polju legalizacije. Procijenjeno je da postoji 100.000 bespravno izgrađenih stambenih objekata u zemlji. Seizmička stabilnost ovih objekata je jedan od glavnih problema. Zakon o legalizaciji je povezan sa ortom slikom koja uspostavlja osnovu – bilo što izgrađeno nakon tog momenta (samim tim nije prikazano na snimku) ne može biti legalizovano. Period za legalizaciju traje 9 mjeseci. Kandidati mogu platiti zemlju u ratama tokom perioda od 20 godina za primarno mjesto stanovanja (10 godina ako to nije primarno mjesto stanovanja). Općine će na osnovu ovog sistema dobiti zajam za izgradnju neophodne infrastrukture.

- ❖ Izazovi u urbanom razvoju i integraciji Roma, gđa. Svetlana Ristić, savjetnica, Ministarstvo za izgradnju i urbanizam, Vlada Republike Srbije

Vlada Srbije je 2002. godine sproveda istraživanje o romskim naseljima u zemlji. Ovaj izvještaj⁴ je identifikovao 593 naselja sa 247.591 stanovnika (uključujući 19% interno raseljenih osoba). 4.7% naselja je identifikovano kao ispod standarda (43.5% "ne-higijenskih" i 41.2% djelimično opremljenih). 19% stambenih objekata je kategorisano kao "neprimjereno za život".

Normativni okvir u Srbiji se razvio od usvajanja Nacionalnog Akcionog plana o stanovanju Roma iz 2005. godine do *Vodiča za legalizaciju i poboljšanje naselja Roma* iz 2007. godine, da bi se na kraju došlo do Nacionalne strategije za unapređenje položaja Roma iz 2009. godine (uključujući i ažuriran akcioni plan o stanovanju). Ova Strategija određuje ciljeve koji uključuju rekonstrukciju i legalizaciju romskih naselja, širu integraciju romskih zajednica, nastavak poboljšanja pravnog okvira, itd.

Na lokalnom nivou, Vlada je finansirala razvoj 10 planova o detaljnoj regulaciji u 8 lokalnih samouprava. Četiri plana su usvojena (u općinama Srbobran, Knjaževac, Opovo i Grad Niš), tri plana se revidiraju a tri se trenutno izrađuju. U općinama koje su usvojile akcione planove, Vlada će nastaviti da obezbjeđuje sredstva za razvoj tehničke dokumentacije (parcelizaciju, projekte infrastrukture, itd.). Međutim, neke općine nisu zainteresovane za ovaj proces.

Podrška će se nastaviti kroz IPA 2012 što će omogućiti razvoj prostorne baze podataka o romskim naseljima, nastaviti finansiranje za urbanističke planove i tehničku dokumentaciju kao preduslov za legalizaciju, obezbjeđiti obuku i podizanje svijesti o važnosti legalizacije. Prioritet je na projektima

⁴ B. Jakšić i G. Bašić, *Naselja Roma, Životni uslovi i mogućnost integracije Roma u Srbiji*, 2002.

stanovanja koji uključuju izgradnu kao samostalnu pomoć. Gdje legalizacija nije moguća, omogućit će se preseljenje i izgradnja/adaptacija stanova.

Prednosti legalizacije uključuju:

- Općine koje su usvojile urbanističke planove, stvorile su uslove za dobijanje dodatnih sredstava za projekte infrastrukture;
- Proces legalizacije stvara osnovne uslove za obezbjeđivanje stanovanja pojedinačnih domaćinstava/ porodica;
- Proces legalizacije takođe podstiče domaćinstva da se aktivnije pozabave stambenom situacijom (povećava osjećaj vlasništva nad projektom);
- Legalizacija umanjuje razloge za konflikt te omogućuje stabilnije društvene odnose;
- Legalizacija omogućava razvoj dugoročnih i održivih rješenja.

Nedavno je grad Beograd pokrenuo preseljenje romskih naselja sa centralnih lokacija (ispod mosta Gazela i u naselju Belvil). Pripreme za izgradnju trajnih stambenih rješenja za preseljene porodice je u toku, ali postoji nedostatak adekvatnih urbanističkih planova i besplatnog i raspoloživog zemljišta za izgradnju. Pored toga, neopodno je preseljenju pristupiti kao sveobuhvatnom procesu – uključujući pristup zapošljavanju, obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti – da bi se obezbjedio dugoročan uspjeh procesa.

- ❖ *Korištenje IPA sredstava za poboljšanje infrastrukture u romskim naseljima: primjer Međimurja*, gđin. Aleksa Đokić, šef odjela, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Vlada Republike Hrvatske

2005. godine Vlada je obavila istraživanje i objavila dva izvještaja o Romima⁵. Istraživanje domaćinstava iz 2011. godine je pokazalo da je Hrvatska zamlja sa najvećom razlikom između općeg stanovništva i Roma u pristupu poboljšanim kanalizacionim i vodovodnim priključcima.

Normativni okvir uključuje Nacionalni program za Rome (2003) i Akcioni plan Dekade Roma (2005) sa poglavljima o stanovanju (koja se većinom fokusiraju na kuće u privatnom vlasništvu). Ovom slijede Nacionalni planovi za poboljšanje situacije stanovanja – svih 14 država je pripremiло planove između 2005. i 2010. godine, a sve aktivnosti su sada većinom u rukama lokalnih samouprava.

Ministarstvo za izgradnju i prostorno planiranje do danas obezbjeđuje sredstva za 14 urbanističkih planova te je doniralo zemljište općinama da bi ga one prenele u vlasništvo Romima vlasnicima kuća. Romi su izuzeti od plaćanja taksu za bespravno izgrađene objekte, te su dobili zajmove sa niskim kamatnim stopama za priključke za komunalne usluge. Nedavno je izglasan i novi Zakon o legalizaciji.

Na polju socijalnog stanovanja, nedostatak strategije/zakona na nacionalnom nivou je djelimično nadomješteno sa nekoliko programa za potrebe osoba koje spadaju u rizičnu grupu zbog socijalne isključenosti (Romi nisu posebno naglašeni). Takođe se pruža podrška lokalnim samoupravama, u suradnji sa Uredima za socijalnu pomoć i romskim savjetima/NVO, uključujući subvenciju za najam, grijanje, vodosnabdjevanje, smeće, osnovne popravke.

Kada se koriste IPA sredstva za projekte stanovanja, neophodno je unaprijed i detaljno planirati aktivnosti i budžet. Ovaj pristup će pomoći da se svedu na minimum neplanirani troškovi koje snose lokalne uprave ili vlade na državnom nivou. Ako razmotrimo PHARE i IPA projekte u Hrvatskoj, može se vidjeti pomak u smanjenju neplaniranih troškova:

	Sredstva EU (EUR)	Sredstva Hrvatske (EUR)	Neplanirani troškovi (Hrvatska, EUR)
PHARE 2005	470.000	157.000	700.000
PHARE 2006	2.472.000	975.000	400.000
IPA 2008	1.971.000	733.000	215.000 do sep. 2012
IPA 2012	900.000	100.000	Ostaje da se vidi

Općine takođe imaju pristup sredstvima za međudržavnu suradnju, te iste treba da koriste za izgradnju kapaciteta za razvoj projekta i primjenu. Nakon pristupa, mnogo više sredstava je

⁵ Lokacije koje naseljavaju Romi –trenutni uslovi i mogućnosti za razvoj naselja i poboljšanje uslova stambenog zbrinjavanja i života Roma u Hrvatskoj, Zagreb, 2005.

dostupno, ali kapacitet korištenja istih je veoma nizak u većini zemalja, posebno na lokalnom nivou te u nerazvijenim područjima.

- ❖ Suradnja sa civilnim društvima Roma, Aškalija i Egipćana na programima stambenog zbrinjavanja/preseljenja, Mr. Arsim Nimanaj, zamjenik direktora programa, Evropska unija-Inicijativa za podršku Roma, Aškalija i Egipćana, Kosovska Mitrovica (EU-MRSI), Mercy Corps

Cilj ovog projekta je preseljenje do 90 porodica Roma, Aškalija i Egipćana iz zagađenih kampova *Cesmin Lug* i *Osterode* u (bivšu) Roma Mahalu u južnom dijelu Mitrovice i trajno zatvaranje oba kampa. Stanovanje je samo jedna od šest komponenti projekta - tu su takođe obrazovanje, ekonomski razvoj, zdravstvena zaštita, itd. Oformljena je Savjetodavna grupa od strane općine, Mercy Corps-a, UNHCR-a, OSCE-a, vođa iz zajednice i Centra Roma i Aškalija za dokumentovanje. (NVO) U skladu sa *Priručnikom za održivi povratak*⁶, izgrađene su kuće u nizu različitih veličina (uz dodatak jedne veće kuće od 95m²).

Zemljište je dodijeljeno općini Mitrovica, a potpisan je trojni ugovor o pravu korištenja na 99 godina. Pored toga, Mercy Corps je potpisao Sporazum o saradnji sa općinom u svrhu definisanja uloga u sklopu ovog projekta. Važan aspekt ovog projekta je izbor prave lokacije za naselje – nalazi se pet minuta peške od centra Mitrovičë/a.

Rušenje u toku

Mahala Roma u južnoj Mitrovici

Posjete

Sastanak sa Županom Međimurske županije i posjeta romskom naselju

Međimurska županija je dom najvećoj populaciji Roma u Hrvatskoj. Procjenjuje se da su oko 11% stanovnika županije Romi. Međimurska županija je utvrdila da većina romske populacije živi u neadekvatnim uslovima: ili kao rezultat nedostatka infrastrukture u romskim naseljima, ili nedostatka adekvatnih uslova u zasebnim kućama.

Zajedno sa vladinim Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Međimurska županija je obezbjedila finansijska sredstva za brojne projekte poboljšanja infrastrukture i stanovanja, uključujući:

- “Rekonstrukcija infrastrukturne mreže (voda, kanalizacija i struja) u naselju Parag” (PHARE 2005);
- “Rekonstrukcija infrastrukturne mreže (voda, kanalizacija i struja) u naseljima Pribislavec, Piškorovec i Lončarevo” (PHARE 2006);
- “Rekonstrukcija infrastrukturne mreže u naseljima Orahovica i Sitnice, i početak procesa legalizacije” (IPA 2008).

Učesnici okruglog stola tokom posiete Gradu Sisku. Hrvatska

⁶ Ministarstvo za zajednicu i povratak, *Priručnik za održivi povratak*, ažuriran u julu 2006. godine, <http://www.mkk-ks.org/?page=2,42&archive=true>.

Sva tri projekta su imala u cilju poboljšanje životnog standarda romskih zajednica u Međimurskoj županiji, te dalju integraciju i uključenje Roma.

Sastanak sa gradonačelnikom Siska i posjeta romskom naselju

2005. godine, naselje *Capraške poljane* u Gradu Sisku je bilo bespravno izgrađeno naselje izgrađeno na zemljištu u vlasništvu Hrvatskih Suma. To je bilo javna površina i nije bilo planirano za izgradnju naselja. U cilju obezbjeđivanja održivih riješenja stanovanja za 150 romskih porodica kojima su *Capraške poljane* bile dom, Grad Sisak se zalagao za prenos vlasništva zemljišta na kojima se nalazilo romsko naselje od Republike Hrvatske Gradu Sisku.

Provedena je sociološka studija čiji je fokus bila populacija Roma koji žive u gradu Sisku, kao i u naselju *Capraške Poljane*. Ova studija je bila osnova za zahtjev za prenos vlasništva zemljišta na kojem se nalazi naselje sad države na općinu. Nakon ovog prenosa, općina je usvojila novi Detaljni urbanistički plan. Grad je promijenio namjenu zemljišta od javne površine površinu u vlasništvu za naseljavanje. Općina je investirala 900.000 Kuna tokom ove aktivnosti (oko 120.000 EUR). Jedan od glavnih razloga za uspjeh ovog poduhvata je što su uposlenici općine dobro poznavali pravni okvir.

Ovo je omogućilo Gradu da obezbjedi zvaničan pristup komunalnim uslugama kao što su voda, struja i prikupljanje smeća. Jedan od uposlenika općine je zadužen za informisanje romske zajednice. Općinske vlasti su takođe obavile informacione kampanje te imaju direktan kontakt sa vođama romskih zajednica.

Trenutno stanovnici romskih naselja u Sisku treba da podnesu zahtjev za legalizaciju. Općinske vlasti to ne mogu uraditi za njih, to je nešto što Romi moraju sami uraditi. Nažalost, broj odziva iz romske zajednice je veoma nizak, te je nezadovoljavajući broj dostavljenih zahtjeva. Od Roma će se tražiti da kupe zemlju da bi dobili vlasnička prava.

Sažetak preporuka Evropske Komisije za poboljšanje stanovanja Roma⁷

Generalni Direktorat EU-a za proširenje je održao sastanke na visokom nivou na temu Roma, uključujući sve vlade iz regiona (osim Hrvatske), što je dovelo do niza zaključaka i dogovora. Iako su preporuke obrađene da odgovaraju potrebama svake zasebne jurisdikcije, sljedeći sažetak navodi pitanja koja su relevantna za vlade u cijelom regionu Zapadnog Balkana:

Legalizacija

- Bespravna naselja treba da budu uključena u općinsko prostorno planiranje.
- Socijalno ranjive osobe treba da budu oslobođene administrativnih troškova i taksi za dobijanje dokumenata neophodnih za proces legalizacije.
- Općine treba da obezbjede zemljište neophodno za trajno uspostavljanje legalnih naselja i/ili da legalizuju tzv. 'bespravna naselja'.
- Romske zajednice treba da budu bolje informisane o neophodnim procedurama koje su u skladu sa Zakonom o bespravno izgrađenim objektima/naseljima⁸. Ured katastra i romske NVO treba da organizuju radionice u cilju podizanja svijesti u romskoj zajednici.

Preseljenje

- Lokalne uprave treba da sistematski organizuju konsultacije sa zajednicama koje su u pitanju, prije nego obave preseljenje ili deložacije bespravno izgrađenih naselja.

⁷ Zasnovano na zaključcima sa seminara na visokom nivou koje je održao Pierre Mirel, DG Enlargement, Evropska Komisija, u 2011. u svim jurisdikcijama Zapadnog Balkana, osim u Hrvatskoj. Pogledati odjeljak "Korištena dokumentacija" za preporuku za svaku jurisdikciju.

⁸ Većina jurisdikcija u regionu Zapadnog Balkana su poduzeli početne korake ka usvajanju relevantnih zakona i strategija koje će omogućiti formalizovanje bespravno izgrađenih stambenih objekata i naselja. 2006. godine Albanija je usvojila svoj prvi Zakon o legalizaciji, urbanizaciji i integraciji bespravno izgrađenih objekata. 2009. godine Srbija je usvojila Zakon o planiranju i izgradnji koji definiše predstojeću legalizaciju bespravno izgrađenih objekata. Nakon ovoga je uslijedilo usvajanje Zakona o postupanju sa bespravno izgrađenim objektima u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji i Zakona o postupanju sa bespravno izgrađenim objektima u Hrvatskoj 2011. godine. Hrvatska je trenutno u procesu usvajanja amandmana na Zakon o postupanju sa bespravno izgrađenim objektima. Crna Gora je u procesu usvajanja Zakona o legalizaciji bespravni objekata, dok je Kosovo* u procesu usvajanja Strategije za regulisanje bespravno izgrađenih naselja. Iako Bosna i Hercegovina nema jedinstveni zakon na državnom nivou, brojne općine su usvojile Odluku o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata.

- U slučaju deložacije, treba da je obaveza lokalnih uprava da obezbjede zamjenski smještaj za sve deložirane osobe.

Socijalno stanovanje

- Općine treba da povećaju napore u obezbjeđivanju adekvatnog socijalnog stambenog smještaja za romske porodice koje su bez doma ili koje ne posjeduju nepokretnu imovinu. Takođe se moraju pobrinuti da su novoizgrađene kuće spojene na komunalne sisteme.
- Potrebno je revidirati trenutnu metodiku izbora korisnika projekta da bi se pojasnili kriteriji izbora, u skladu sa lekcijama naučenim iz prijašnjih iskustava, uz zadržavanje pristupa koji potpunjava stvarne potrebe. Potrebno je jasno navesti ulogu komisija za izbor korisnika, ulogu Centara za socijalni rad i ulogu predstavnika Roma.
- Za osjetljive grupacije je potrebno postepeno primjenjivati specijalizovane i raznolike programe stanovanja koji poštuju kulturološke različitosti i izbjegavaju društvenu segregaciju.
- Potrebno je uspostaviti nezavisni mehanizam/tijelo za monitoring koji će nadgledati primjenu projekta stanovanja od početka do kraja.
- Vlada treba da obezbjedi sredstva za izgradnju dodatnih stambenih jedinica, kao i dodatna sredstva iz općinskih i donatorskih budžeta za primjenu programa stanovanja.

*Standardi koje treba uzeti u obzir: **adekvatan stambeni smještaj** je više od krova nad glavom. U skladu sa UN-Habitat-om, "adekvatan stambeni smještaj" uključuje:*

- *privatnost & adekvatan prostor;*
- *fizički pristup;*
- *adekvatnu bezbjednost;*
- *bezbjednost najma;*
- *strukturnu stabilnost & trajnost;*
- *adekvatno osvjetljenje, grijanje i ventilaciju;*
- *osnovnu infrastrukturu: objekti za vodosnabdijevanje i kanalizaciju;*
- *odgovarajući kvalitet okoliša & faktore vezane za zdravlje; i*
- *adekvatna i pristupačna lokacija u odnosu na zaposlenje i osnovne objekte*

- a sve od gore navedenog treba da je dostupno po pristupačnoj cijeni.

Uslovi života

- Vlada treba da obezbjedi pristup čistoj vodi i sanitetnom sistemu u području gdje su prisutne zajednice Roma, Aškalija i Egipćana.
- Projekti stanovanja i infrastrukture koje za ciljnu grupu imaju romske zajednice treba da imaju veći prioritet pri određivanju budžeta.

Preporuke radnih grupa

Zakoni i rješenja za legalizaciju i unapređenje romskih naselja, izvjestilac gđa. Sanela Imamović, menadžer projekta, Američka katolička pomoć (engl. Catholic Relief Services), Bosna i Hercegovina

- Kao početni korak, potrebno je uraditi analizu stanja – identificirati karakteristike objekata, imovinsko pravnih problema, napraviti socijalnu kartu svakog domaćinstva (u zavisnosti od dostupnih sredstava i veličine naselja).
- Preporučuje se reguliranje naselja kroz usvajanje regulacionog plana za cijelo naselje ili čak širu sredinu – umjesto takozvane „tačkaste“ legalizacije svakog zasebnog objekta koja se pokazala kao administrativno zahtjevna i skuplja opcija. Nakon toga može se nastaviti sa parceliziranjem zemljišta i legaliziranjem objekata.
- Neophodno je predvidjeti subvencije i druga sredstva za legalizaciju. Treba dozvoliti da romske zajednice učestvuju u izgradnji objekata ili infrastrukture, kako bi se razvio jači osećaj odgovornosti.
- U slučaju da neko naselje ne može biti regulirano, potrebno je, u skladu sa Bečkom deklaracijom, pronaći alternativni smještaj prije uklanjanja objekata.
- Javno zagovaranje i informiranje treba nastaviti kako bi se objasnio značaj legalizacije i mogućih koristi.

- Pitanje registriranja ličnih dokumenata treba uzeti u obzir u toku procesa legalizacije jer ona bitno utiče na njegovo rješavanje.
- Legalizaciju i projekte socijalnog stanovanja treba da prate druge aktivnosti vezane za socijalnu infrastrukturu, uključujući pristup obrazovanju, zdravstvu i zapošljavanju. Treba raditi na povezivanju ovih sektora, na primjer da se roditelji djece koja uspješno završe razred u školi oslobode troškova legalizacije.
- Mogućnost zapošljavanja je neophodna za održivost romskih naselja i projekata stanovanja za socijalno ugrožene.
- Radi promoviranja integracije Roma koji koriste usluge socijalnog stanovanja ili su izmješteni u novu sredinu, korisno je uspostaviti centar za monitoring svakog individualnog korisnika i njihovo povezivanje sa relevantnim uslugama (zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvo). Ovakav monitoring i detaljno, redovno izvještavanje o stanju korisnika treba ugraditi u donatorske projekte od početka.

Legalizaciju i projekte socijalnog stanovanja treba da prate druge aktivnosti vezane za socijalnu infrastrukturu, uključujući pristup obrazovanju, zdravstvu i zapošljavanju.

Inicijative lokalnih samouprava na polju legalizacije i unapređenja romskih naselja, izvijestilac gđin. Dritan Shutina, izvršni direktor, Co-plan NVO, Albanija

- Treba pažljivo koristiti riječi „uspjeh“ i „primjeri dobre prakse“, uz razmatranje kratkoročnih i dugoročnih ciljeva, kao i rizika od segregacije.
- Promoviranje integracije ne treba da vodi ka asimilaciji. Takođe treba prepoznati kulturne i druge razlike koje postoje unutar romske zajednice. Neke karakteristike koje mi percipiramo kao kulturološke su u stvari posljedica socio-ekonomske situacije Roma.
- Treba obratiti pažnju na pravne „zamke“ – fokus na prilagođavanje zakona uslovima i potrebama cijele zemlje može dovesti do isključenja pojedinih marginaliziranih grupa kao što su Romi.
- Alokacija zemljišta je jedan od osnovnih problema u razvoju urbanističkih projekata.
- Zakoni su razvijeni da bi se postigli određeni ciljevi ali sistemi za monitoring nisu dovoljno razvijeni da ukažu na probleme u implementaciji i dovedu do unapređenja zakona u skladu sa stvarnim potrebama na terenu.
- Proces urbanističkog planiranja treba da bude više participativan da bi zadovoljio potrebe cijele zajednice, uključujući Rome.
- Romska zajednica nije subjekat već treba da bude član i partner u procesu razvoja politika.
- Lokalne samouprave se suočavaju sa nedostatkom finansijskih sredstava. Nacionalne strategije se često usvajaju bez odgovarajućih budžeta za implementaciju.

Romska zajednica nije subjekat već treba da bude član i partner u procesu razvoja politika.

Korišteni izvori

Zakoni o legalizaciji:

- Vlada Albanije, Zakon o legalizaciji, igranizmu i integraciji bespravne gradnje, 2006
- Vlada Srbije, Zakon o planiranju i izgradnji, 2009
- Vlada Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Zakon o postupanju sa bespravno izgrađenim objektima, 2011
- Vlada Hrvatske, Zakon o postupanju sa nezakonito izgrađenim objektima, 2011 (trenutno u procesu izmjene)
- Vlada Crne Gore, Zakon o legalizaciji bespravnih objekata
- Vlada Kosova*, nacrt Strategije za regulisanje bespravno izgrađenim naseljima, 2012
- Bosna i Hercegovina nema jedinstveni zakon na državnom nivou, ali su brojne općine usvojile Odluku o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata.
- Ministarstvo za zajednice i povratak na Kosovo*, *Priručnik za održivi povratak*, revidiran u julu 2006. godine. <http://www.mkk-ks.org/?page=2,42&archive=true>

Zakoni o socijalnom stanovanju:

- Vlada Hrvatske, Program o društveno poticajnoj stanogradnji, 2001
- Vlada Albanije, Zakon o socijalnom stanovanju, 2004
- Vlada Srbije, Zakon o socijalnom stanovanju, 2009, i Nacionalna strategija i akcioni plan za socijalno stanovanje, 2012
- Vlada Kosova*, Zakon o finansiranju posebnog programa za stanovanje, 2010
- Vlada Crne Gore, nacrt Zakona o socijalnom stanovanju, 2012
- Iako u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji nema zvanično usvojenog zakona o socijalnom stanovanju, Vlada je 2010. godine usvojila Nacionalnu strategiju za smanjenje siromaštva i socijalnu uključenost, koja se bazira na osobama koje su društveno isključene iz sektora stanovanja
- Bosna i Hercegovina nema pravni okvir za socijalno stanovanje, ali je Vlada primjenila nekoliko projekata za razvoj ovog sektora uz podršku CRS-a, UNDP-a i Hilfswerk Austria.

Međunarodni okviri:

- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966, <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>
- Međunarodni pakt o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, 1969. <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, 1979. <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm>
- Konvencija o pravima djeteta, 1990. <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>
- OSCE-ov akcioni plan za poboljšanje situacije Roma i Sinta u području djelovanja, 2003, <http://www.osce.org/odihr/17554>
- Vijeće Evrope, 10 osnovnih principa za uključenost Roma, 2011, http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2011_10_Common_Basic_Principles_Roma_Inclusion.pdf
- Vijeće Evrope, Preporuka Rec(2005)4 Komisije ministara zemljama članicama o poboljšanju stanovanja Roma i Putnika u Evropi, prilagođeno od strane Komiteta ministara 25. februara 2005. na 916toj sjednici zamjenika ministara, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=825545>
- Preporuka Komesara za ljudska prava o primjeni prava na stanovanje, Strasbourg, 30. juni 2009., CommDH(2009)5, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1463737>
- Bečka deklaracija, usvojena na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima, 1993.g. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b39ec.html>

Radni zaključci/preporuke Evropske komisije za svaku jurisdikciju (osim Hrvatske):

- Radni zaključci sa Seminara o uključenosti romskih i egipatskih zajednica u sklopu okvira za integraciju Albanije u Evropsku uniju, 15. decembar 2011., Tirana, dostupno na http://eeas.europa.eu/delegations/albania/documents/roma_concl_final.pdf
- Radni zaključci sa Seminara o uključenosti Roma: put naprijed za b
- Bosnu i Hercegovinu, 4. juli 2011, Sarajevo <http://www.osce.org/odihr/91134>
- Radni zaključci sa Radnog sastanka o uključenosti Roma i romskih izbjeglica, 26. juli 2011. Skopje, dostupno na <http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/Conclusions.pdf>
- Radni zaključci za Radionice o uključenosti Roma, Aškala i Egipćana domicilnih stanovnika i raseljenih lica u Crnoj Gori, 28. april, Podgorica, dostupno na http://www.delme.ec.europa.eu/upload/dokumenta/082011_avgust/CONCLUSIONS%20OF%20WROKSHOP%20ON%20INCLUSION%20OF%20ROMA.%20ASHKALI%20AND%20EGYPTIANS%20DOMICILED%20AND%20DISPLACED%20PERSONS%20IN%20MONTENEGRO.pdf
- Radni zaključci sa Seminara o socijalnoj uključenosti: pitanja Roma, Srbija, 21-22 juni, Beograd, dostupno na <http://www.osce.org/odihr/91136>
- Četrdeset akcija za poboljšanje primjene Strategija i Akcionih planova za Rome, Aškali i Egipćane, maj 2011., Priština, dostupno na http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/press_corner/111608-com-ko-rae-meeting-recommendations_en.pdf

Izveštaji:

- Vijeće Evrope, 10 osnovnih principa za uključenost Roma, 2011., http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2011_10_Common_Basic_Principles_Roma_Inclusion.pdf
- Fresno, Jose Manuel, Šta je upotrebljivo za uključenost Roma u EU, 2012, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/whatworksfor_romaninclusion_en.pdf
- UNDP, Istraživanje Situacija Roma u 11 država članica: Rezultati istraživanja na uvid, 2012., http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/whatworksfor_romaninclusion_en.pdf
- Američka katolička humanitarna pomoć (engl. Catholic Relief Services-CRS), Preporuke za razvoj neprofitabilnog/ socijalnog stanovanja u BiH, oktobar 2011
- Vlada Srbije, Smjernice za poboljšanje legalizacije bespravno izgrađenih romskih naselja. <http://www.romadecade.org/files/downloads/14th%20ISC/Guidelines%20ISC%204-5%20Sept%2008%20Macura.pdf>
- Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, Izveštaj o bespravno izgrađenim romskim naseljima u Bosni i Hercegovini, 2003, str. 3. <http://www.osce.org/node/14860>.
- OSCE, Stanovanje i naselja Roma u jugoistočnoj Evropi, 2006., <http://www.osce.org/odihr/23336>